

Britanska ambasada
Beograd

OPERACIONALIZACIJA
LJUDSKIH PRAVA

KAKO MERIMO LJUDSKA PRAVA?

Pitanje ostvarivanja ljudskih prava, kako u Srbiji, tako i u drugim zemljama, često je predmet žučnih debata između države i nosioca prava ili organizacija koje se bave zaštitom prava. Ove debate ponekad su obeležene nerazumevanjem šta je zapravo obaveza države u konkretnom slučaju. Ipak, češće na njih utiče činjenica da se u brojnim situacijama ni ne može izmeriti na koji način se ljudska prava ostvaruju. Kada se 2005. godine tadašnji Generalni sekretar Ujedinjenih nacija poslednji put obratio Komisiji za ljudska prava rečima da „era deklaracije sada otvara put [...]eri implementacije“¹, čini se kao da je dao uvod čitavom spektru alata i drugih tehnika koje nam svakodnevno potvrđuju da sama „kodifikacija“ ljudskih prava nije dovoljna za njihovo sprovođenje. Uostalom, zar je činjenica da su Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima garantovana prava na adekvatan životni standard ili slobodu izražavanja dovoljna za shvatanje na koji način se ostvaruju ova prava?

Zbog toga je neophodno uspostavljanje mehanizama za postizanje punog ostvarivanja ljudskih prava koji će biti zasnovani na relevantnim podacima i alatima za njihovo merenje i analizu. Na taj način, prešli bismo na teren činjenica koje ne daju previše prostora za vođenje iscrpljujućih debata koje često nikuda ne vode. Međutim, u merenju ljudskih prava suočavamo se sa najmanje dva problema.

Prva prepreka u merenju ljudskih prava u Srbiji odnosi se na nepostojanje i/ili neraspoloživost adekvatnih i proverljivih podataka koji su neophodni za ocenu ostvarenog napretka. Jedna ilustracija ovog problema odnosi se na godinama ponavljane preporuke ugovornih tela Ujedinjenih nacija u kojima se Republici Srbiji preporučuje da otpočne sa desegregacijom podataka o sprovođenju različitih javnih politika ili efektima primene propisa na ostvarivanje prava najčešće diskriminiranih društvenih grupa.² Iako veoma važno za dobro planiranje i kasnije efikasno sprovođenje javnih politika i propisa, ovo pitanje ostaje godinama neadresirano. Imajući to u vidu, budući popis stanovništva, domaćinstava i stanova i njegovo planiranje za 2021. godinu prava je prilika da se

otvori debata i otpočne sa rešavanjem ovog problema. Uspostavljanje Portala otvorenih podataka³, uključivanje većeg broja organa javne vlasti i promocija upotrebe otvorenih podataka za unapređenje rada uprave (a time i bolje ostvarivanje ljudskih prava), procesi u koji bi morali da prate rešavanje problema neraspoloživosti adekvatnih podataka za merenje napretka u oblasti ljudskih prava.

Sa druge strane, upotreba različitih tehnika i alata za analizu podataka o stanju ljudskih prava u Srbiji je ograničena. Pored indikatora za merenje ostvarivanja ljudskih prava⁴, čitav niz drugih metoda najčešće se i ne koristi. Tako budžetska analiza ljudskih prava iz različitih razloga ostaje nedovoljno primenjena u Srbiji. Pored toga, prethodne ili naknadne procene uticaja propisa ili javnih politika na ostvarivanje ljudskih prava osoba koje dolaze iz ugroženih kategorija stanovništva se ne sprovode. Uostalom, one nisu vršene čak ni za procenu uticaja različitih politika na ostvarivanje prava muškaraca i žena. Pored ovih, postoje i brojne druge tehnike za merenje ostvarivanja ljudskih prava. Dok se neke od njih svode na analizu podataka dobijenih u digitalnom svetu, druge na praćenje medijskih sadržaja ili druge tipove podataka, postoje i one koje kombinuju različite pristupe i služe kao platforma za osnaživanje zajednica koje se suočavaju sa problemima u ostvarivanju svojih ljudskih prava, kao što je slučaj sa monitoringom socijalnih prava koji vrše same zajednice koje imaju prepreke u ostvarivanju prava.⁵

Unapređenje prikupljanja podataka, njihova desegregacija po različitim kriterijumima, kao i dalja upotreba u procesima planiranja javnih politika i propisa, od ključnog su značaja za unapređenje normativnog okvira, koji bismo nazvali deklaracijom u dihotomiji sa početka ovog teksta. Razumevanje operacionalizacije ljudskih prava mora biti praćeno procesom učenja o (relativno) novijim tehnikama za merenje ljudskih prava. Na taj način bismo, uz adekvatnije merenje stanja ljudskih prava, mogli i efektivnije da zagovaramo za unapređenje prava ali i odgovornost za povrede prava, onda kada do njih dođe.

1 Generalni sekretar Ujedinjenih nacija, Obraćanje Komisiji Ujedinjenih nacija za ljudska prava (7. april 2005. godine), dostupno na: <<https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2005-04-07/secretary-generals-address-commission-human-rights>>

2 Za više pojedinosti, videti: Zaključna razmatranja Komiteta Ujedinjenih nacija za ljudska prava, 10. april 2017. godine, paragraf 9, dostupno na: <<https://www.refworld.org/docid/591e9c4b4.html>> kao Zaključna razmatranja Komiteta Ujedinjenih nacija za prava deteta, 7. mart 2017. godine, paragrafi 14 - 15, dostupno na: <<https://www.refworld.org/docid/58e76fc14.html>>

3 Za više pojedinosti, videti: <<https://data.gov.rs/sr/discover/>>

4 Za više o diskusiji o prednostima i manama uvođenja indikatora za ljudska prava, videti: J.V.Welling, International Indicators and Economic, Social, and Cultural Rights, 30 Hum. Rts. Q. 933, str. 940-947 (2008) i S.E. Marry, The Problem of Human Rights Indicators, dostupno na: <<http://www.law.uvic.ca/demcon/2012%20readings/Chapter%203%20Problem%20of%20HR%20indicators.pdf>>

5 Za više pojedinosti, videti: K.Casla, Irish Traveller communities in Cork monitor and campaign for social rights, OpenGlobalRights, 25. oktobar 2018. godine, dostupno na: <<https://www.openglobalrights.org/Irish-Traveller-communities-in-Cork-monitor-and-campaign-for-social-rights/>>